

Lékařská
fakulta

Ústav
farmakologie

prof. MUDr. Hedvika Zemánková-Kuncová

*11. 10. 1912 – †14. 6. 1953

První profesorka farmakologie na lékařské fakultě obnovené univerzity v Olomouci a první přednostka farmakologického ústavu LF UP v letech 1946–1953. Energická a půvabná mladá docentka se stala při vzniku lékařské fakulty jako původně asistentka farmakologického ústavu LF Masarykovy univerzity v Brně prvním šéfem nově zřízeného farmakologického ústavu naší fakulty, umístěného a rozvíjejícího se v prvním poschodí, pravém traktu budovy původních teoretických ústavů v tehdejší Fierlingrově tř. č. 20, dnes tř. Svobody 26. S jedním asistentem, jedním demonstrátorem a jedním zřízencem zahájila provizorní provoz ústavu během adaptačních prací s minimálním materiálovým vybavením, ale v průběhu dalších tří let se již rozvíjela jak pedagogická, tak vědeckovýzkumná práce ústavu normálně. V únoru 1948 byla doc. Zemánková jmenována profesorkou a přednostkou ústavu. Charakteristikou nového ústavu byly dva znaky: mládí a nadšení pro pedagogickou i odbornou vědeckou práci vycházející z klinické problematiky a smysl pro praktickou farmakologii. Nebylo náhodou, že první funkční jednotkou nového ústavu byly praktické místnosti, v nichž se medicí jednak seznamovali s recepturou, jednak se základními poznatky o realizaci receptury, tj. o přípravě léků. Všechny vlastnoručně vyrobené léky (magistraliter) infusa, decocta, prášky, pilulky, čípky, roztoky, masti a krémy si mohli studenti ponechat, a to dokonce i tehdy, pokud zapomněli do „Rp. Inf. dol. Digitalis titre 1,0 ad 2000, o, Spiriti e vino 300,0 D.S. 3 lžíce denně“ dát účinný digitalis. To však bylo povoleno jen jedenkrát v semestru, zpravidla v zimním, kolem Mikuláše.

Ke konci roku 1950 onemocněla prof. Zemánková vážným onemocněním, které jí na 7 měsíců vyřadilo z práce ve vedení a budování ústavu. Po tuto dobu vedli ústav asistenti.

Vědecká činnost pracovníků ústavu, převážně ještě studentů, byla podle výzkumných plánů daných šéfkou zaměřena na aktuální otázky, které byly středem klinických zájmů. Šlo především o flavonové deriváty, zvláště quercetin a rutin. Z prací na toto téma vyšly zejména poznatky chemické, far-

makodynamické i experimentálně terapeutické. Zemánková prokázala, že quercetin, aglykon rutinu, působí kardiostimulačně, podobně jako adrenalin, současně s anticholinergickým a antihistaminovým účinkem.

Její žáci se zaměřovali na experimentální sérové myokarditis a prokázali příznivý vliv quercetinu na průběh tohoto zánětu. Jinými tematickými okruhy, které byly ve středu pozornosti, byly práce týkající se toxicity tetraethylthiuramdisulfidu, jimiž se podařilo prokázat závažné morfologické změny parenchymatózních orgánů a funkční poruchy centrálního nervového systému.

Spolupráce s ústavem prof. Šantavého se týkala některých látek z očí a jejich derivátů. Nárys výzkumné tematiky revmatologické byl plně rozvíjen teprve velkým následovníkem prof. Zemánkové, prof. Lenfeldem, stejně jako široký záběr protizánětlivých účinků látek.

Rozvoj zhoubné choroby si vyžádal u prof. Zemánkové v roce 1953 druhou operaci, při níž byl jen potvrzen infaustní stav, který vedl k předčasnému skonu. V této době, tj. v první polovině r. 1953, vedli chod ústavu asistenti, mezi nimi pozdější brněnský děkan prof. MUDr. Lambert Klabusay. Přednáškami z farmakologie byl MŠ pověřen MUDr. Jiří Lenfeld, asistent farmakologického ústavu MU v Brně, později děkan a prorektor UP.

Naprostá většina asistentů prof. Zemánkové byli zanícení, inteligentní mladí muži, kteří již ve studentském věku seriózně a úspěšně řešili výzkumné problémy a odpovědně plnili pedagogické povinnosti vůči mladším studentům, jak tehdy bylo na fakultě zvykem. V souvislosti s působením prof. Zemánkové je na místě vzpomenout na všechny tyto mladé spolupracovníky – na pozdější doktory a profesory Opavského, Talaše, Kroutila, Trnavského, Zemánka a již zmíněného Klabusaye.

K paní profesorce se vztahuje řada úsměvných příhod, z nichž bych zde rád uvedl alespoň dvě. Tehdy ve 4.–6. semestru studenti přecházeli po přednáškách profesora Měl-

ky přes park a vzhůru na Tabulák na přednášky z interní propedeutiky, které měl první poválečný olomoucký profesor vnitřního lékařství „Charlemagne“ Amerling. Jednou zjara se tímto přechodem opozdili a přišli na II. interní klinik houfně (tehdy medicí ještě houfně na přednášky chodili, ač byly nepovinné) snad o deset minut později. Jejich mluvčí podrobně omlouval opoždění a vysvětloval prof. Amerlingovi topografické okolnosti položení teoretických ústavů na tehdy Fierlingově ulici a II. interní kliniky ve Fakultní nemocnici. Profesor Amerling, jindy vždy klidný, se cítil dotčen a uražen, jak vyplývá z jeho odpovědi na omluvu: „Pánové, opravdu se domníváte, že Karel Amerling neví, kde sídlí krásné dámy? To je neodpustitelné!“ Že neměl na mysli prof. Mělku, je nabitelné.

Pisatel těchto řádků se dostavil k rigorózní zkoušce z farmakologie k profesorce Zemánkové po své obvyklé přípravě. Tato příprava spočívala ve dvou rozdílných fázích studia. V časově první fázi studoval medik Neoral ze všech dostupných pramenů, obstaven stohy knih pojednávajících o farmakologii a toxikologii. Ve druhé fázi zjišťoval, že celou věc nestihne, a systematicky likvidoval tyto hory knih, až na stole zbyla jen poměrně obsáhlá skripta paní profesorky. Udeřila hodina pravdy a jedna z otázek zněla: „Anestetika dolorosa“. Otázka mi „sedla“ a odpověď byla poznamenána

poznatky z první etapy studia, tj. stolu plného nejrůznějších pramenů. Mluvil jsem podrobně o veratrinu jako směsi cevadinu a veratridinu a jeho toxicitě podle Strakensteina, která je povážlivá. Dostal jsem se k původu drogy a alkaloidů, totiž k *Schoenocaulon officinale* Gray, syn. *Sabadilla* off. Brandt. Dovolil jsem si v rámci svého rigorózního vystoupení upozornit paní profesorku Zemánkovou na zvláštnost, že totiž tato droga není oficiální v lékopisech zemí, odkud může pocházet, např. řeckém, mexickém a venezuelském, ale je naproti tomu oficiální v lékopisu rakouském a československém, kde kýchavice všivec neroste. Paní profesorka se na mne mile, ale zkoumavě podívala a zeptala se, jestli opravdu vím, nebo jestli ji z recese nezkouším. „V mých skriptech to není,“ řekla. Vskutku to tam nebylo, bylo to ale v jednom z mých studijních pramenů, a to v Klanově publikaci „Drogy všech lékopisů v přehledu“ v *Bibliotheca pharmaceutica*. Paní profesorka vstala, chvíli hledala v příruční knihovně, a pak se na mne podívala stejně mile, ale již ne podezřavě, a kromě zápisu do indexu výtečně z farmakologie se mne zeptala, zda bych neměl zájem o místo asistenta v jejím ústavu. Omluvně a snad jen trochu posmutněle jsem jí sdělil, že jsem již svou medickou duši upsal patologii a panu docentu Dvořáčkovi.

Lubomír Neoral